

Marko
Cestnik

Bombay

Pravzaprav ne bi smel začeti s sabo, a nekaj stvari je pomembnih; nekaj slik, nekaj trdih potez z mladimi čopiči, tu in tam nedolžen krik ter navdušeno prepričanje, kar hoče biti in mogoče tudi je velika izkušnja.

Da sem bil pomorščak, me ni bilo nikoli in me tudi sedaj ni sram priznati, skozme so šli neponovljivi dnevi lepote, kot seveda tudi razočaranj. Vendar sem včasih po-

dvomil o zdravju svojega razuma: kaj, za vraga, sem se imel klatiti, se izgubljeni in se iskati, kdo mi je vsadil v kri vetrnjaštvo in sladko grešnost potepuštva? Ko sem bil na toliko krajih in mogoče nikjer, v družbi takšnih in drugačnih, ali morda sam, z glodajočimi mukami domotožja in obenem z nezajezljivim veseljaštvom odkrivanja? Tisoče poti ali ena pot?

Bil sem mladenič kuhinje, tako rečejo kuharjevemu pomočniku, ki je deklica za vse, metla in radaca, ubogljiv smetiščnik, pomemben samo takrat, kadar so želodci resnično zadovoljeni. Pomival sem težko kuhinjsko posodje in prešteval konzerve, tekal v skladišče hrane in sekljal čebulo; tudi kuhal sem in pekel kruh. A to še zdaleč ni bilo najpomembnejše, z mislimi in s hrepenenji sem bil povsod drugod, le pri službi, ki sem jo sovražil, ne. Edina možnost, da sem lahko splezal na krila domišljije ali čisto mesenih mrež človeškosti, ki so mi bile bolj ali manj nedosegljive.

Sredi poletja sem krenil, pustil za sabo zrelo, sončno pokrajino in vroče solze dekleta, ki ni bilo nikoli ponosno, da ima fanta na ladji. Težko sem šel, vendar me je slovo od črtastih ulic evropskih mest hipoma prepeljalo v žgoče sulice starih sanj. Bilo je moje tretje potovanje, na naglico sem se odločil in izginil. Med Indijo in Japonsko je razdalja dvajsetih dni plovbe, pa se nisem mogel vživeti v ljudi, ki so me mučili s svojo ozkostjo in kilavim životarjenjem. Večina posadke je bila zdoma že več kot pol leta, to jih je ožigosalo z nesproščenostjo

in varovano razdaljo do globljega razkritja in prešernih nenavadnosti. Ceste novih mest in obrazi na njih so me sprejeli, kot so znali, in lahko, z malimi bitkami za kruh, namazan z maslom, skodelico riža, modno obleko, poslovno aktovko in komodno življenje, pasel sem oči in si mislil, da ubiram z davnimi hotenji natovorjene strune. V mehove lepega pomnjenja sem napaberkoval tisoče utrinkov, a pisal bedno knjigo naveličanosti in celjenja pekočih odrgnin. Po treh mesecih, ko smo se vrnili z japonskih otokov na nov začetek, nisem več hotel v kuhinjo; začel sem štrajkati, nisem se več dal potisniti v ubijajoči krožni tok dela, žretja in spanja. Hodili so me gledat kot nenavadno divjo žival, noben bog in hudič me ni mogel prepričati, češ naj se streznim in se pobotam s kuharjem, ki je po namišljeni boleznii čudežno oživel in robantil med lonci, ki jih je zdaj polnil, praznil in pomival sam. Čakal sem, da me pošljejo domov; ni me bilo treba prositi, topo sem pristal na vse pogoje, na vsako nehvaležno posledico. Poležaval sem v koji in bral, se v globokih nočeh sprehajal po krovu in strmel v svetlikajoč se plankton. Obmirovali smo na bombayskem sidrišču, pred zelenimi, ostro zarisanimi obalami in pod meglico, ki je iznad mesta goltala po čakajočih ladjah.

—

Indija.

Pijanost, kar je mlelo po meni, čudovita blaznost. Kar je govorila cesta, obrazi bednih ljudi, stavbe, zelenje, umazanija, prosjaki, gobavci, galerija, kjer sem si hladil oči in kožo, sadje na stojnicah, pike na čelih deklet in žensk, beznice, kjer bi lahko z nožem rezal od konoplje zadimljeni mrak, obala z brezdanjim krikanjem lačnih ptičev. Vrata Indije in Tadž Mahal, slonovina in sandalovina, laži trgovcev in prekupčevalcev z ulice, rja starih avtomobilov; kar je šepetal trpko vonjavi eksotični vetrc, je bila stara in nikoli dokončno odkrita skrivnost.

—

Blatna voda se je zapluzila po rjastih bokih v zapornice ujete ladje. Vrvi so škripale v vitlih, pretegnjene, za katerimi so se skrivali mornarji. V obalno zelenje so svetile blede luči, pod njimi so poplesovali luški klateži v frfotavih oblekah. Po uri čakanja smo se dvignili v Indhirine doke. Ob bitvah so se začeli stikati temni obrazi, spustili smo stopnice, na katere je nekdo položil vence pisanega cvetja. Potem je zahrumelo po krovu in zacvililo v starih luških dvigalih.

Pisma so zahtevala vrnitev, bolj s svojo navzočnostjo kot z besedami. Govorila so, da nisem klatež, visoko leteči orel, ne raziskovalec, in še najmanj ustvarjalna osebnost. Da bo mir v zemlji in na kmetiji, v preprostosti domačih, gostilniških znancev in krščanskih nedelj. Zasanjal sem se in se zopet vrnil, kot da bom vedno samo sanjal in se vedno vračal.

—

Pustil sem ladjo drugim in šel na ulico.

Sonce se je krepko usajalo na prašne strehe. Med skladišči sem iskal pot do Rdečih vrat in zadeval ob brlizge ropotajočih kamionov in ciz. V pesek in v blato so boljčale razžrte zadnjice odsluženih plovil. Nihče me ni pogledal ali me ogovoril, smetarke so s svojimi metlicami prestavljale plesniva pšenična zrna. Za pokvečena drevesa so razkrečeni stopali oznojeni moški in se lagodno otresali svojih curkov. Pri kapiji je policaj negotovo opletal s svojo mlahavo govorico in s tresočo se roko v razcefran zvezek prepisoval podatke z moje pre-pustnice — ker mu v iztegnjeno dlan nisem potisnil ušive rupije, me je s sovražnim pogledom pospremil na goščavo ulice. Vame je hušknil vonj po odprtih kanalih in bolnem drevju.

Zadel sem ob nesramežljivo vzburkano gnečo; v dhotije in sarije ogrnjeni pešci so se hulili med gobavci, ležečimi po tleh, in pohabljeni vsake vrste. Promet je bil zmeden, neusmiljeno zmeden, da sem se s težavo preril na nasprotni pločnik. Čistilci čevljev so izza zbirke oguljenih krtač vpili za mimoidočimi in ponujali svoje zgarane prste. Pročelja blatnih hiš so brezsravno razdajala revščino. Na vogalih so v gručah postopali zapuščeni, na silo odrasli otroci. Oči so bile dovolj hitre le za skromen izsek dogajanja, neustavljivo vrvenje je žgalo naravnost v dušo, ki se ni mogla odločiti, naj bo žalostna ali vesela.

In včasih sem pisal:

»... popotnik, toplo ozračje ga potiska v nezavednost. A duh v izmučenem telesu ne miruje: pred njim se vrstijo prizori napornega potovanja, utrujajoče pripeke in podivjanega morja. Ko gleda prostranstva in ko roke same od sebe nemočno zamahujejo, si reče, da nekje, nekje mora biti tisto. Kaj? Je to mogoče samo oranžna krogla, ki je zjutraj že bledela nad vzhodom? Ali čutenje korakov, ki so približali svetlo rjavo deklico z rdečo rožo v razbohotenih laseh, deklico s pisanim krilom okrog ledij in z razgaljenimi trdimi prsmi? Ali rumeni sadež iz velikega šopa ali pelikan, ki mu priskoči k nogam? Ne, popotnik mora zatreti kali poželenja, iti mora, iskati naprej, biti doma nikjer in povsod! Zaradi ljubezni...?«

Kako preprosto, preprosto v gimnazijskih sanjarijah, ob eksotičnih knjigah in zemljevidih. Bog, kako iskati, ko si sam zgubljen, kako ljubiti, ko si tujec in si najbolj potreben ljubezni, kako se klatiti, ko si naenkrat od vsega najbolj zaželiš doma in miru?

Taksist me je zapeljal do trga pred Tadž Mahalom. Pod ogromnim zidom je morje prešustvovalo z zlizanimi skalami, v mlakužah, ki jih je pozabila oseka, je plaval gnoj in postana umazanija. Pod krili prenažrtih krokarjev so prek zamotnjenih robov kamenja skakali zlakotnjeni izgubljeni in iskali grižljaje za svoje mahedrave vreče.

V senci velikih obokov so posedali čakajoči na trajekt. Otok Elephant je ždel ves združen v popoldanski soparici. Iz trebušaste košare je piščalkar vijugal ples svoje kobre, golobje so pometali nje-

govo bližino in se vreščavo selili po toplem tlaku. Zabarantal sem se z uličnim prekupčevalcem, da sva se po živahnem prepiru zedinila za kupčijo — v žep sem potisnil vrečico indijskih sanj. Med zblojenci vsake vrednosti je tu in tam križaril policaj s srakasto hojo in bambusovo palico ob stegnu. Otroci so me vlačili k stojnicam, po katerih so se pasle mesarske muhe. Deklica je prodajala rože.

Starec z gosto belo brado, ki kot da jo je podedoval od enega svojih bogov, me je nagovoril s ponosno kretnjo. Velel mi je sestiti na rogoznico in h kolenom svoje pohčerjenke, ki me je nesramežljivo tipala s temnimi pogledi. Z golim hrbtom se je naslonil na grče uvitega drevesa in z rokami mlel gube umazanih cunj. Ni prosjačil, mirno me je ogledoval, da me je stresalo od čutnih polzenj po napetem telesu. Potem je povedal, da je nekakšen pridigar, brezdomni guru, ki se družijo z ulicami in toplimi nočmi, ki išče stare, velike besede in se potepa po svojem malem življenju. Sproščeno me je nagovoril, češ kdo in kaj da sem, pa mu nisem imel veliko povedati. Ali znal!? Iz njegove orientalske mirnosti sem bral razdalje in odsotnost, čeprav sva se prijateljsko trepljala in me je deklina božala po roki. Dvignil sem se in se opravičil, se poslovil, z rastočo bolečino slutenja, da mi je vse pravo skrito in da ostanem tem ljudem beli tujec. Bilo me je sram svoje barve in obleke, svoje hoje in neokretnosti, nekam daleč je odplavalo moje veselje.

A še sem se vrnil med napušče bombayskih hiš.

Po velikem predvežju Tadž Mahala, ponosne zagozde v umazani četrti, menda najlepšem hotelu Indije, za bleščečimi se stopnicami in v rdeče oblečenimi bradatimi sikhovskimi lakaji, je plaval vzvišen hlad. Veliki kristalni lestenci so prijateljevali s čebulastimi oboki. Uslužbenci in strežajke so se bahali z živo barvnimi tkaninami in mrzlimi dragimi kamni. Prelepe hostese, ki so razen oblek in drobnih, nežnih okraskov premogle kaj malo indijskega, so se plešoče pregibale med bledimi Evropejci in zlikanimi japonskimi poslovneži. Pritišano mrmranje in previden smeh. Zbežal sem od tam, posiljevala me je pohlepna in prezirna ustrežljivost, preklel sem vso narejenost in prisiljen blišč. S ceste sem si bil bolj domač.

Za vse popoldne sem se vgnezdil pri lenobnem trgovcu Bagomalu, v vonju sandalovine in indijskih tkanin. Dal si je prinesiti čaja in prižgati paličko kadila. Ko sem vstopil, me je takoj prepoznal; kot tudi pol naših pomorščakov, ki nam je poklanjal posetnice in z nami kupčeval. Sprevidel je, da imam malo denarja in veliko časa, ponudil mi je stol in se razkomodil za svojim oguljenim pultom. Posle je prepustil sinu z jokavim obrazom, sicer pa je res malokdo prišel v tesno trgovinico skozi kaplje popoldanskega dežja.

»Ti misliš, da smo nesrečni, malodušni in zaprti — iskreno priznaj, večina nas vidi takšne! Pa ni res! Najbrž si videl bedo našega mesta; ne bom tajil, da drugod ni isto ali še slabše. Lakota, kužnost, go-

bavci, smrt. Vendar Indijec ni nesrečen, ker je zadovoljen s tistim, kar ima: pest riža, kakšen sadež, prostor na pločniku in kos odeje, da se pokrije za čez noč.«

»To je dno.«

»Seveda. A mišljenje tudi v drugih, še najbogatejših slojih, ni bogvekaj drugačno. Poglej: Evropejci ste obrnjeni navzven, napadate, osvajate, Indijci pa smo obrnjeni navznoter, naj to prinaša mir ali zbežanost. Prek tega ne more niti odvisnost od narave, ker je naša hrbtenica vera. Tako raznolika, razdrobljena, a vseeno največja moč, tako vsestranska, da lahko v njej vsakdo najde svojo obliko in življenjsko nit.«

»Hindu?«

»Seveda sem Hindujec. Tisoče drobnih naključij me je z vasi, kjer sem se rodil, pripeljalo v mesto. Najprej sem krošnjarij, si v dolgih letih prihranil za tole trgovino, se dobro oženil, dobil dobrega sina.«

»In kljub vsemu zanikaš, da ste materialisti?«

»Ne zanikam, a to je nekaj čisto drugega! Kako naj ti povem...? Poglej: v tem času, v tem kraju, tem staršem si se rodil. To je usoda, pri tem nimaš nič. In če te usoda vodi v izobilje ali vsaj do povprečnega, neizrazitega bogastva, boš to pač užival. Neumen bi bil, če ne bi!«

»Usoda?«

»Usoda! Če si se rodil v tej in tej kasti, boš tam tudi ostal, če si lačen, si lačen, če si gobavec, boš pač iznakažen!«

»In če si nemiren, boš večno begal!«

»Ne, to pa ne! Vendar tega ne boš nikoli znal razumeti, v tvoje dobro ali slabo!«

Dolgo sva se še pogovarjala, a na koncu nisem imel več kaj vprašati ali dodati. Kadilo je dogorelo, dlani, v katerih sem žulil podarjeno stekleničko rožnega olja, so postale potne. Bagomal se je pogreznil v svoje misli, ni se več razgovoril. V okna se je ulegel mrak, odločil sem se, da grem. Trgovec je čudno izgubil svojo gostoljubnost, nerazločno je zamrmral, ko sem odprl vrata in ga pozdravil. Po večeru, ko sem se zakadil noter kot norec, so prek postelje plavale čudežne slike indijskih bogov, ki jih nisem prej nikoli videl, niti ne mislil.

Po svoje sem imel rad bombayske noči, čeprav se ni dogajalo nič velikega, usodnega. Nisem se klatil po beznicah, še v Red Light District, razvpito ulico barov in kurbišč, nisem šel, nisem si kupoval žensk ali deklet, ki so jih celo desetletne starejši bratje ali očetje ponujali za nekaj dolarjev. Nisem se prerekal s taksisti, policaji in zvodniki. Čuval sem strehe pristaniških skladišč in požvižgaval koščeni krokarjem, ki so se pasli po smetnjakih; dihal sem v topli mrak in prikimal cvilečim uličnim razbitinam.

Nekaj dni pred odhodom je okrog polnoči grozljivo zatulilo: vnela se je juta v dolgem, pritličnem poslopju, za krik daleč od naše ladje.

Skozi zatemnjena okna je pobliskavalo, raslo, potem je počilo v strehi, da je zazevalo v salonitu in so zublji potipali za nebom. Krmar in pravkar prispeli mornarji so zatopotali po vratih kabin, stroj je bil v pripravljenosti, k ladijskim bitvam so prislonili sekire, da bi lahko v skrajnem primeru presekali vrvi. Čez dolgih deset minut, ko so bila že vsa okna žareča od pošastnih sunkov iz notranjosti, so se pripeljali gasilci. Da so se razvrstili in sestavili cevovode, je minilo še četrť ure. Navzkriž in zmedeno so namerili odrešujoče brizge vode, a je v jutru, na hitro rojenem, ostalo od prenapolnjenega skladišča le še ožgano okostje s praznim, po svežem pepelu smrdečim trebuhom.

—
Revščina mojih stvari, ki sem jih lahko otipal, je bila pospravljena — le dnevnik in nekaj sveže obleke je še bilo zunaj. Moj urnik je bil že bolno zmeden, z željo po nenehnem spanju so se mešale barve domače jeseni.

V jutru slovesa je po hodnikih podpalubja zatulila trobenta, bogve kje je črnolasi timunjer staknil instrument in staro, zlato melodijo!? Obrazi odhajajočih so pripovedovali zgodbe o neprespanih nočeh. Nova posadka je z utrujenimi kretnjami razpostavila svoje kovčke, pogovorili smo se o tem in onem in se počasi razlivali k izhodu. V koji, ki je bila tolikokrat edino zatočišče in prevečkrat neusmiljena kletka, sem na steni pustil napis, v katerem sem za večno — vsaj tako se mi je zdelo — preklel morje in vse barke tega sveta. Ni mi bilo žal, ni me bilo sram, nisem se pretirano veselil. Kuhar se je že pregovarjal z zelenim Dalmatinčkom, ki je kanil postati moj naslednik; ničesar lepega jima nisem privoščil, zmrazilo me je, ko sem za slovo pogledal v kuhinjo. Po hodnikih so se hulili zvedavi prsti, ki so v vrvežu iskali ugodne prilike za tatvino, Indijcev so bila polna vrata in stopnišče. Nisem več odlašal: čez ramo sem zavihtel svojo mornarsko vrečo in se nisem več ozrl na tolikokrat prekleto železje.

Zadnje indijsko popoldne.

Na carini sem se srečal s starimi prijatelji s sestrške ladje. Marsikdo je govoril, kako je že tudi sam bil na tem, da bi pustil vse skupaj, zafrkljivo prekrižal zgrešene dneve z odrešujočim streznjenjem, a se nihče ni mogel pohvaliti, da je to tudi STORIL! Saj ni šlo toliko za ponos, za upor, nenavadnost, šlo je za to, da si bil iskren sam s sabo in naredil tisto, kar se ti je zdelo najbolj prav. Tako je naredil kapitan, ki mi je prej, preden bi se kot človek pogovoril z mano, dal odpisati devizno dnevnicu, tako kapo Božo, ki je zaradi sprenevedanja nahrulil kuharja, prej svojega najboljšega prijatelja, ali drugi natakhar Ludvik, ki mi je v začetku kljub prepovedi nosil hrano v kabino. Dobro ali slabo, pritrjevalno ali odklonilno, samo ne v varnem okolju, kjer imaš lagodnost, a ne notranjega miru! Vseeno smo se s starimi znanci trepljali po ramenih in si z gromkimi dovtipi dokazovali, kako smo še stari

suloi in nared za vsako pijansko norčijo. Bili smo kosmati in slani od vročega neba, skuštrani in izpiti, beli tujci na zmedeni ulici.

Suhljati nosači so nas za deset ur preselili v vežo najbližjega hotela; peščica se jih je posedla med naphane potovalke, drugi pa smo se ozrli za šankom. Za polžastim stopniščem je šest ventilatorjev gubal zrak, potonili smo v rdečo svetlobo in hlastnili po vonju rožnega olja. Sosedovali so nam debeli starci, ki so v gnezdih svojih dlani pestovali napete trebuhe. Smejali smo se prek okroglih miz, pet nas je ostalo in že od tam smo odšli z opotekavimi koraki.

Morda se imam zahvaliti sreči, da me ni zمندrала predvečerna ulica: procesija z divje vpijočimi študenti, ki so, vihteč svoje nerazumljive transparente, suvali s pestmi v nevidnega sovražnika nekje v zraku, je na kilometer daleč zavzela cesto. Jane, eden naših, se je hitreje, kot sem lahko obrnil svojo pijano glavo, pomešal med demonstrante in se preril do šarasto popisane table. Njegov hreščoč glas se je ostro ločil od urejenega odpevanja množice; »kurbe auf!« je vpil in »naj živi slovenski kurec!« S težavo smo ga potegnili stran.

V beznici pri Rdečih vratih smo se zapili do konca. Ne da bi bilo to tako pomembno; alkohol me ni rešil ničesar, izgubilo bi se bilo tisto popoldne tako ali tako, preveč smo bili posiljeni z mislijo na skorajšnjo vrnitev. Indija in Indijci mi niso mogli dati več ničesar drugega kot še nekaj ur blazne vrtoglavice in vseenosti. Nekje globoko sem čutil, da bi me moralo biti sram, da sem še dolžan nesebično pozornost, morda celo ponižno molitev. Pa je vse skupaj izpuhtelo v kratko pijansko spanje za umazano mizo, davek dolgih, samotnih noči in nekrotenih hrepenenj.

Družčina je čakala, nekaj zgubanih lovač se je ovijalo okrog opotekavih postav, ko sem iskal prehod med vedri pomij in vlažnimi luknjami, kjer so v oblačkih dima petrolejk ždeli sključeni bolniki. Z užitkom sem se izpraznil v plesniv kanal, da sem napravil prostor za nadaljevanje. Ob vhodu na ulico kramarij smo se spoprijateljili s tremi angleškimi mornarji, ki so bolj blede kot njihove zlikane uniforme plašno iskali miru. Kolikor se spomnim, smo trmasto tekmovali v nazdravljanju in izgovarjanju vljudnostnih fraz. Skozi pritlična okna smo si mahali s škrbastimi baburami, ki so z ulice ponujale potiskano blago. Odšli smo ven in barantali kot Arabci, a kupili ničesar, ker tega namena sploh imeli nismo. Pri Albertu smo se prerili v posebno sobo, kjer je bil zrak kosmat od droge. Srečni obrazi so nam prikimali, stisnili smo se k toplim telesom in se smejali kot bebci. Ne vem, od kod se je zlivala nova in nova pijača — če bi mi bil takrat kdo rekel, naj mu dam svoje zadnje hlače z riti, se ne bi bil niti za trenutek obotavljal! Rokovali smo se prek miz, v kotu so vreščale pijane ženske, ki so v vseljubljenju šobile svoje poslikane ustnice v poljube vsemu in vsakomur. Na koncu so vpili za nami, naj še ne gremo. V »Seamen's clubu« se je Jane kot duh splazil na drugo stran točilne mize in začel

nedolžnega obraza radodarno deliti pijačo. Uslužbenci so se lahko le smejali. Dobrohotna roka nekega neznanega Boga nas je po dolgem norenju srečno pripeljala do zbirališča. Takrat pa je bil tudi že zrel večer.

Zvalil sem se med kovčke, potovalke in raznovrstne zavitke. Zdramila so me pisma, ki so mi jih rjavi potni prsti tiščali pred nos. Črke so plesale težko ukrotljivi ples. A vsakdanje pripovedovanje in naučeno pozdravljanje mi nista bila mar, kot tudi ne zatrdilo dekleta, da ji je žal, ker mi ni več do nje, in novice, da se je prijateljica po pismih zaljubila vame. Frrr, sem rekel sam sebi, odletite ptiči, črni krokarji, ki hočete biti moji pogrebci!

Zadnja pot prek velikega toplega mesta, noč je klohotala s svojimi čudežnimi praški. Nikakor ni zmanjkalo z lučmi zaokroženih kvartov, pisanost se je čudovito zlivala v čas predpolnočja. Čutil sem zelenje, ki je spalo, smrad nagnitih predmestij, ki je plaval skozenj, tisoče slepih korakov, ki so mu preštevali liste. A v glavi je bilo prostora le za neusmiljeno se ponavljajoče trkanje, živ spomin na pijanost, če sem odprl oči za globlje misli, me je zarezalo pod čelom in me pritisnilo ob zid mraka. Zaznal sem še nekaj letaliških uniformirancev, skozi nered in migetanje zmedenih stavkov, potem smo se zabodli v oblake.

*. . . in potem ti bo žal, brat, za vse deklice,
ki jih nisi ljubil, za melodije, ki jih nisi
igral, za vonjave, ki jih nisi pokusil, za
vse dobre ljudi, ki se nisi z njimi pobratil.
Iskale te bodo noči z vzhoda, našla te bo mesečeva
cesta. Spoznal si dežnikaste palme in
tisoče sadov, ki čakajo šepeta neusmiljenih
prstov. Zakoplji težo svojih hrepenenj, ker
miru ne dosežeš, ker si obsojen na potepuško
palico. Veš, brat, ta pesem . . .*